

JOAN M. OLEAQUE

Cors en tenebres

Fa cent anys que Joseph Conrad publicà el llibre que Borges va definir com una de les més intenses històries de terror que havia llegit. *El cor de les tenebres* és la història de l'atracció d'un home pel mal i de la repulsió que li provoca sentir aquesta atracció. És la història mateixa del refons de la natura del cor humà, traslladada a un escenari de bogeria: els inicis de la decadència de l'Àfrica colonial. No obstant això, la grandesa de l'obra i el poder abstracte que la impregna —més enllà del context narratiu—, han convertit aquesta història curta de Conrad en un mite immortal. Qualsevol persona que vulga escriure o conèixer els abismes de l'ànima humana ha de llegir *El cor de les tenebres*. Qualsevol persona que desitge entendre el perquè de la seua gestació i les circumstàncies que l'han convertit en un llibre indefugible, ha d'acostar-se al Palau de la Virreina de Barcelona.

Allí, durant tot l'estiu, es pot contemplar una impressionant exposició sobre el centenari d'aquesta novel·la. La ciutat, ara mateix, és plena de banderes que anuncien la mostra. Frases com "l'horror, l'horror" i "exterminar tots els salvatges" esguiten la ciutat. Són les frases que el personatge de Kurtz xiuxiuejava o escrivia per expressar la seua tempesta interior, per demostrar com havia traspassat els límits del terror, i del poder de fer mal, del poder de destruir.

La mostra acosta a l'espectador no solament la fascinació/repulsió per la potestat humana de provocar dolor que va impulsar Conrad a escriure el seu tractat sobre la foscor interior, sinó també l'Àfrica. El continent es dessagna avui davant de la resta del món, mentre les càmeres retransmeten el seguit intermitent de carnisseries i tortures que són allà tan habituals com aquí comprar-se una camisa. Però Conrad, de manera privilegiada, i amb ulls sorprenentment lúcids per a l'època, va assistir al començament de la sagnia africana. El seu recorregut pel Congo va estar ple de troballes de nadius morts, de tombes sense nom, de malaltia,

de feblesa, d'espant. La selva ja no era, com en els escrits d'altres fills del colonialisme i l'imperialisme, un territori esplendorós de la natura que esperava les bondats de la civilització occidental. Per a Conrad, era una zona de tenebres que expressava el mal humor del planeta i el seu disgust per les desgràcies que l'ésser humà havia aportat al món. Àfrica, ja no era l'esperança d'enriquiment, era la crueltat que acompanya tot enriquiment.

Tant la mostra del Palau de la Virreina, com els molts títols literaris que s'han publicat recentment per celebrar el cente-

“Perquè la maldat de Kurtz no es troba a l'Àfrica o al Vietnam, sinó a tot arreu. Allà on el poder corromp el cor humà i l'ofega en tenebres”

nari de l'obra de Conrad, exploren la ruïna africana, la melangia de la pèrdua que omple un continent convertit en un centre d'experiments de l'explotació blanca. Per exemple, el llibre *Planeta Kurtz* revisa, a través de textos de diferents autors, els efectes del colonialisme africà i els efectes sobre les nacions negres del final d'aquell colonialisme. Un dels pitjors ha estat l'ascensió continuada al poder de dirigents que han fet seus els pitjors vicis dels predecessors blancs. Ara, la lectura d'*El Cor de les tenebres* és una gran oportunitat per entendre com començà l'horror africà i com la civilització blan-

ca no solament ha permès aquest horror, sinó que l'ha provocat.

També és una oportunitat per reflexionar sobre una discussió gairebé tan vella com el mateix invent del cinema, quan diversos directors es plantejaren adaptar en imatges l'obra. Està el llibre de Conrad absolutament unit al context africà? L'exploració màxima de l'horror i la fascinació aberrant pel seu poder podia haver passat en qualsevol altre lloc i moment? Intel·lectuals i cineastes tan grans com Orson Welles han apostat pel "no", malgrat que el mateix Welles sembla que es plantejà traslladar el text l'any 1940, quan el món sencer temia l'amenaça nazi. D'altres, com ara el realitzador Francis Ford Coppola, apostaren pel "sí".

El mateix Coppola féu l'adaptació més fidel del llibre de Conrad que ningú no podia haver fet. En *Apocalypse now* —possiblement, l'última megaproducció de gran qualitat que s'arriscà a fer el cinema nord-americà, en una cinta inabastable que aviat tornarà a les pantalles—, el director substitueix Àfrica per la guerra del Vietnam. I la subtilesa malvada del Kurtz de la novel·la per un Kurtz mig poeta, mig guerrer. Un maligne que ho és, perquè la humanitat es mereix que existesquen homes com ell. El personatge literari de Marlow en la pel·lícula mata el maligne. I no és molt millor que ell: Coppola ens el presenta com un reflex podrit de nosaltres mateixos, un individu que vol derrotar el maligne per demostrar que és més poderós que ell i, potser, més maligne. Sí, *Apocalypse now* és fidel a l'obra de Conrad, encara que els lletraferits o els pusil·lànimes no ho creguen, perquè és fidel a la terrible grandesa del seu esperit.

Perquè la maldat de Kurtz no es troba a l'Àfrica o al Vietnam, es troba a tot arreu. En qualsevol lloc on el poder corromp el cor humà i l'ofega en tenebres. I l'amargor de Marlow es troba en cada carrer, en cada oficina, en cada lloc on el Marlow de torn —potser vostè o jo— no és capaç de ser millor que el corromput. Prop d'on jo treballe, hi ha una ionqui que mor cada dia una mica més. Cada matí la veig amb una infecció nova a la cara. Cada matí continue caminant, i no m'hi pare, perdut en les meues tenebres.

Sóc jo millor que Kurtz? Millor que Marlow? I vostè?